

FINANCIJSKI I MATERIJALNI TIJEKOVI U POSLOVNOM CIKLUSU PODUZEĆA

FINANCIAL AND MATERIAL FLOWS IN COMPANY BUSINESS CYCLE

Prof. dr. sc. Petar Proklin

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku

Gajev trg 7, 31 000 Osijek, Republika Hrvatska

Telefon +(031) 224 – 400

Fax: + (031) 211 – 604

E – mail: proklin@efos.hr

Mr. sc. Marina Proklin, dipl.oec.

Financijska agencija, Regionalni centar Osijek

31000 Osijek, L. Jaegera 1 - 3

Telefon +(031) 222 – 111

Fax: + (01) 6127 – 384

Sažetak

Zbog poduzetničkih pothvata bilježe se tijekovi posjedovnih dobara poduzetnika, odnosno imovine poduzetnika. Ukupnost pothvata koje čini poduzetnik radi ostvarenja poduzetničkih rezultata – dobitka (profita) mogu se motriti dvojako, i to kao: (a) materijalni tijekovi (tehničko motrište), i (b) vrijednosni tijekovi (gospodarsko motrište). U oba se slučaja pojavljuju rashodi, tj. trošenje imovine, utrošci, promet ili izdavanje imovine, s jedne strane, i prihodi, tj. primanje imovine, učinci, prinosi, odnosno postignuće poduzetništva, s druge. Poduzetnički odnosno poslovni ciklus poduzetnika je prosječno vrijeme koje prođe između nabave posjedovnih dobara i njihovih pretvorbenih tijekova natrag u novac. Ili, to je prosječno vrijeme koje prođe između novca na početku i novca na kraju poduzetničkog ciklusa.

Ključne riječi: financijski tijekovi, materijalni tijekovi, poslovni ciklus poduzetnika

Abstract

Due to various ventures undertaken by a company, its ownership goods, i.e. assets are subject to certain flows. The totality of entrepreneurial ventures aimed at achieving entrepreneurial results – profits can be viewed from two sides: (a) material flows (technical viewpoint), and (b) value flows (economic viewpoint). In both these cases there are expenses, i.e. asset spending, turnover or asset outflows on one side, and revenues, i.e. asset inflows, proceeds, yields, or entrepreneurial achievements on the other. A company business cycle is the average period of time required between the purchase of ownership goods and their transformation back into money. In other words, this is average time that passes from the money at the beginning and money at the end of a business cycle.

Keywords: financial flows, material flows, company business cycle

1. UVOD

Gospodarska teorija i praksa, u osnovi, poznaju samo dva načina upravljanja tijekovima gospodarskih procesa:

- 1) plansko gospodarstvo (putem središnje birokracije)

2) tržišno gospodarstvo (putem tržišnih cijena koje rezultiraju iz konkurencije). Stoga, tržišni gospodarski ustroj, putem poduzetnika kao najvažnijeg počela tog ustroja, omogućuje:

- slobodu invencije i inovacije,
- maksimalno moguću učinkovitost poduzetnika,
- sagledavanje zahtjeva i potreba svijeta,
- kvalitativni rast.

Učinci tržišnog gospodarskog ustroja dolaze do izražaja samo ako je poduzetnik izložen konkurenciji, jer to je jedini način za njegovu opstojnost na tom tržištu. Zbog toga, regulacija pravedne konkurencije predstavlja, među inim, veoma važnu funkciju države.

2. PRETVORBENI TIJEKOVI POSJEDOVNIH DOBARA - IMOVINE

Posjedovna dobra, odnosno imovina, pod utjecajem poduzetničkih pothvata koje čini poduzetnik, bilježe određene tijekove.

Ukupnost poduzetničkih pothvata koje čini poduzetnik u cilju, među inim, ostvarenja poduzetničkih rezultata – dobitka (profita) mogu se motriti dvojako, i to kao: (a) materijalni tijekovi (tehničko motrište), i (b) vrijednosni tijekovi (gospodarsko motrište).

U oba se slučaja javljaju, s jedne strane, rashodi, tj. trošenje imovine, utrošci, promet ili izdavanje imovine i, s druge strane, prihodi, tj. primanje nove imovine, učinci, prinosi odnosno postignuće poduzetništva.

Materijalni tijek (tehničko motrište) kod proizvodnog poduzetnika bilježi svoj početak u pribavljanju od drugih – od svoje okoline – dugotrajne i kratkotrajne imovine materijalnog oblika i radnika. Ti radnici svrsishodnim upotrebljavanjem narečenih posjedovnih materijalnih dobara stvaraju nove korisne učinke: gotove proizvode ili usluge. Ti gotovi proizvodi i usluge namijenjeni su drugima, i proizvodni poduzetnik ih isporučuje svojoj okolini.

Vrijednosni tijek poduzetnika započinje novcem. Drugim riječima, da bi uopće mogao započeti poduzetničke pothvate, poduzetnik mora raspolagati odgovarajućom svotom novca.

Posebno naglašavamo: u pravilu, pretvorbeni materijalni tijekovi i vrijednosni tijekovi se ne poklapaju.

Mi ćemo se zadržati na vrijednosnom tijeku, i o tome će bit riječi u daljnjem izlaganju. Prema tome, vrijednosno motreno, poduzetnički pothvati temelje se na neprekidnim kružnim tijekovima posjedovnih dobara odnosno imovine u okviru poslovnog odnosno poduzetničkog ciklusa.

2.1. Poslovni ciklus

Što je poduzetnički odnosno poslovni ciklus?

*„Poslovni ciklus subjekta /poduzetnika P.P./ jest vrijeme između nabave imovine za proces (preradu) i njihove realizacije u novac ili novčane ekvivalente. Kada redoviti poslovni ciklus subjekta nije jasno prepoznatljiv, njegovo pretpostavljeno trajanje je dvanaest mjeseci.“*¹

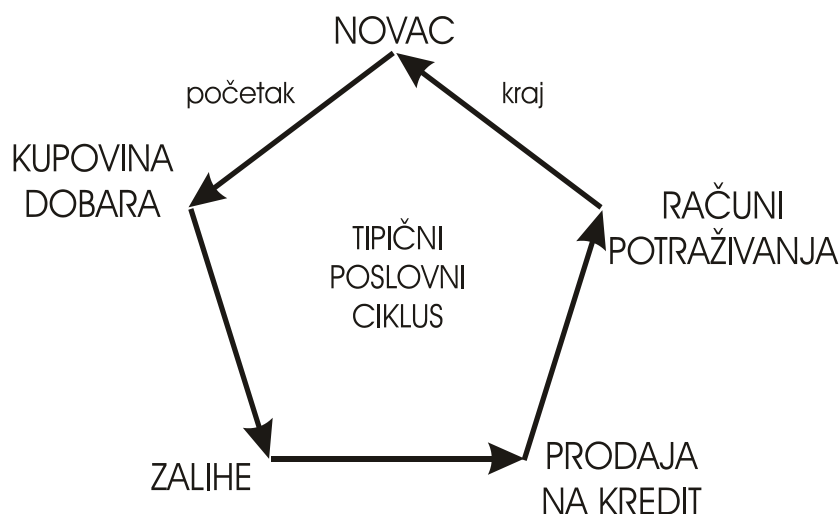
Prema tome, poduzetnički odnosno poslovni ciklus poduzetnika (njem. *der Geschäftszyklus eines Unternehmens*) je prosječno vrijeme koje prođe između nabave posjedovnih dobara i njihovih pretvorbenih tijekova natrag u novac. Ili, to je prosječno vrijeme koje prođe između novca na početku i novca na kraju poduzetničkog ciklusa. Isto tako, ako je poslovnom ciklusu poduzetnika nije određeno trajanje, njegovo trajanje je 365 dana.

Tijek funkcioniranja tipičnog poduzetničkog odnosno poslovnog ciklusa² (engl. *operating cycle*) može se prikazati shematski na način kako je to učinjeno na slici 1.

¹ Međunarodni računovodstveni standard 1, Prezentiranje financijskih izvještaja t. 59., st. 10493. Međunarodni standardi financijskog izvještavanja, Narodne novine br. 140, Zagreb, 23. prosinca 2006.

² Welsch G.A., Short D.G. (1987), *Fundamentals of Financial Accounting*, Fifth Edition, IRWIN, Illinois, str. 110.

Slika 1. Tipični poslovni ciklus

S tim u svezi, što je to ciklus?

Ciklus je kružni tijek posjedovnih dobara odnosno imovine od novca preko zaliha i potraživanja pa natrag do novca. Izrijeком: od novca do novca!

Primjerice, poduzetnički odnosno poslovni ciklus Seaclyffa Company je u 1994. godini iznosio 145 dana a temeljio se na sljedećim izračunima:

$$\begin{aligned} & - 104 \text{ dana potrebnih za obrtanje zaliha, i} \\ & + - 41 \text{ dana potrebnih za naplatu potraživanja.} \\ & = 145 \text{ dana poslovnog ciklusa}^3 \end{aligned}$$

Za razliku od tipičnog poslovnog ciklusa (slika 1) pod poslovnim ciklusom poduzetnika koji se bavi trgovinom podrazumijevaju se: »serije transakcija kroz koje poduzeće generira svoj prihod i svoje novčane primitke od kupaca...»⁴

Poduzetnički odnosno poslovni ciklus trgovinskog poduzetnika sastoji se od sljedećih osnovnih poduzetničkih pothvata, odnosno transakcija:

1. Nabava trgovinske robe,
2. Prodaja trgovinske robe, i
3. Potraživanja od kupaca.

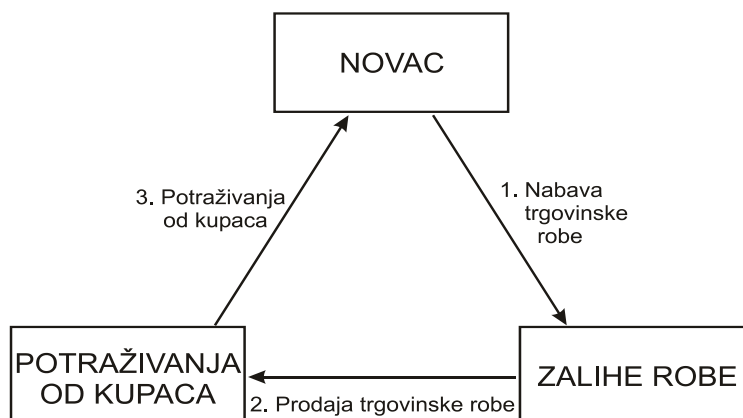
Narečeni slijed transakcija stalno se ponavlja. Isto tako, i u ovom slučaju polazi se od novca i završava s novcem, na način kako je to shematski prikazano na slici 2.⁵

³ Meigs & Meigs, (1999), Accounting: The Basis for Business Decisions, Prijevod, Deveto izdanje, Mate d.o.o., Zagreb, str. 943.

⁴ U istom djelu str. 222.

⁵ U istom djelu.

Slika2. Poslovni ciklus trgovinskog poduzetnika

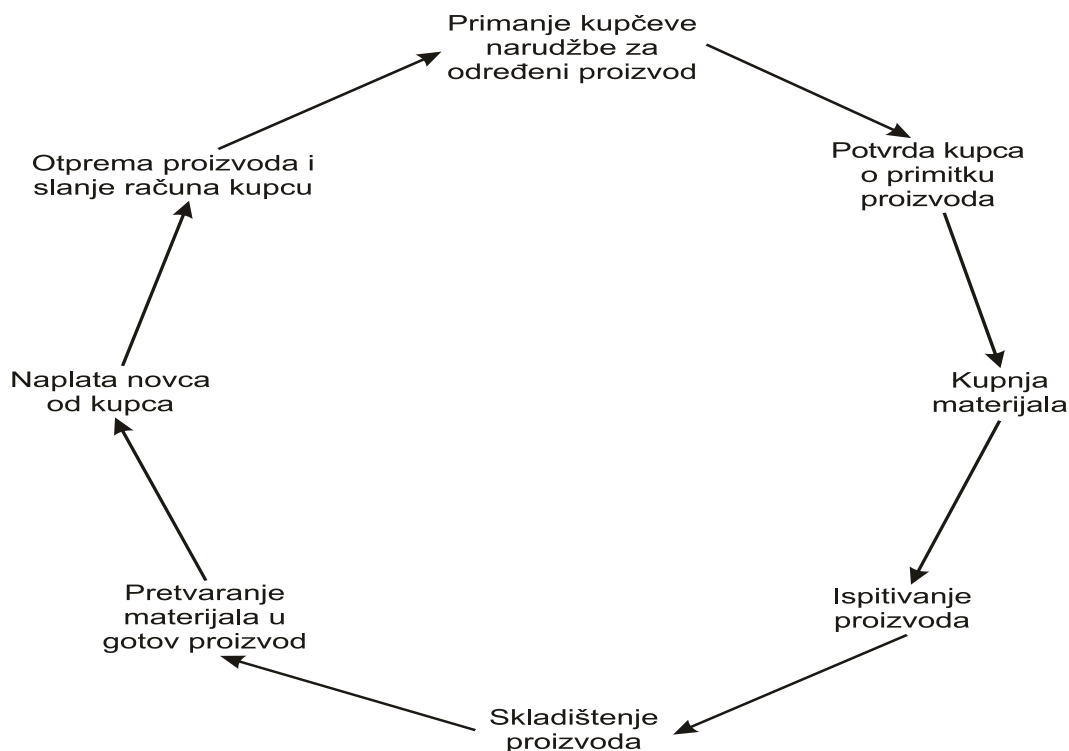

Promotrimo nekoliko različitih motrišta poduzetničkog odnosno poslovnog ciklusa usporedbom proizvodnih i trgovinskih poduzetnika.

Proizvodni poduzetnici preoblikovanjem posjedovnih dobara (resursa) stvaraju gotove proizvode čijom prodajom zarađuju prihod. Njihov poslovni odnosno poduzetnički ciklus je dulji i kompleksniji nego onaj kod trgovinskog poduzetnika. Zašto? Zato što je prvi poduzetnički pothvat – transakcija – a to je nabava trgovinske robe zamjenjiva s mnogo transakcija i ulaza (inputa) koji su uključeni u proizvodnju trgovinske robe.

Trgovinski poduzetnici nabavljaju svoju zalihu robe od drugih poduzetnika. Nerijetko, ovi poduzetnici imaju velike svote novca uložene u svoju zalihu robe. Ona je, misli se na zalihu robe, najskuplja imovina koja se javlja u bilanci trgovinskih poduzetnika. Međutim, zaliha robe je relativno likvidna imovina. Za razliku od proizvodnog poduzetnika, poduzetnički je ciklus kraći.

Slika3. Poslovni ciklus proizvodnog poduzetnika

Poslovni ciklus društva, prikazan na slici 3., odnosi se na slijed većine aktivnosti odnosno poduzetničkih pothvata za tipično proizvođačko društvo. Svrha je ovakvog načina prikazivanja poslovnog ciklusa da se odredi kada i u kojem računovodstvenom razdoblju treba priznati prihod. Poznato je, s računovodstvenog motrišta, da se prihod poduzetnika priznaje u jednoj točki ovog poslovnog odnosno poduzetničkog ciklusa. Procjenjivanje koje se ovdje primjenjuje, uvažava kriterij objektivnosti.

Zapravo, prihod se priznaje odnosno bilancira kada je povećanje budućih gospodarskih koristi povezano s povećanjem imovine ili smanjenjem dugova pod uvjetom da se ovo može pouzdano procijeniti.

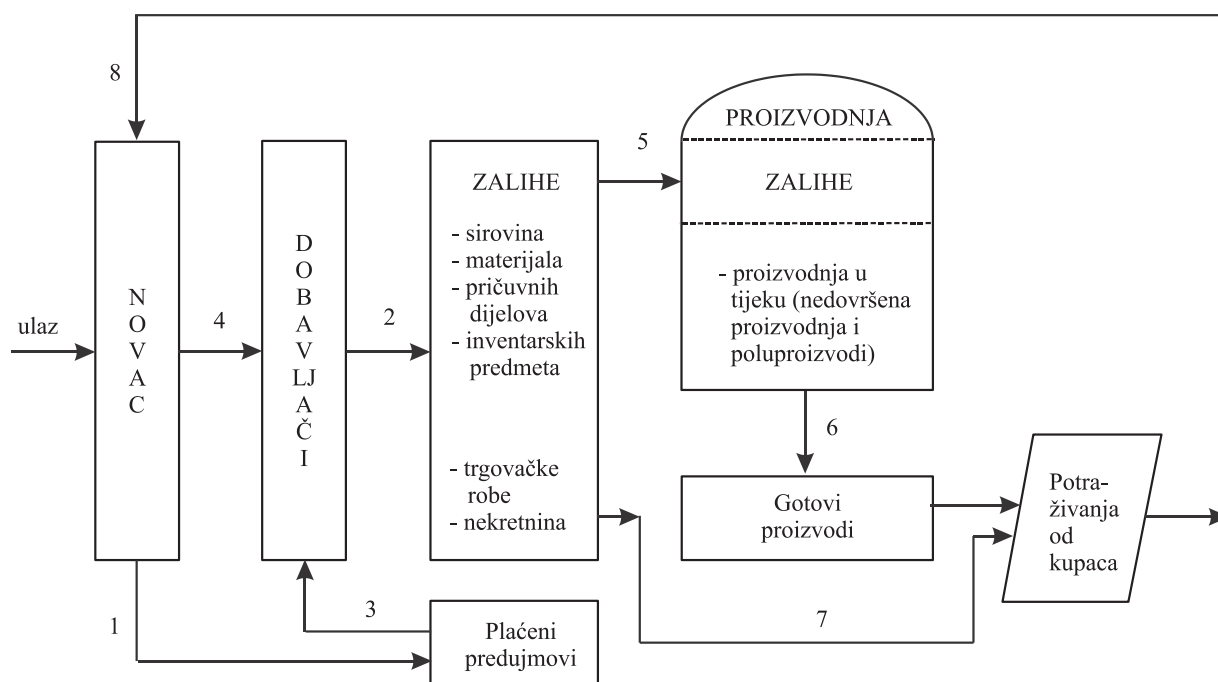
2.2. Pretvorbeni tijekovi zaliha

Zalihe su nerijetko najveće bilančno počelo kratkotrajne imovine poduzetnika. Stoga je za ravnateljstvo (menadžment) poduzetnika, kojem su na upravljanje povjerene zalihe, od posebno važnosti odgovor na krucijalno pitanje: Kolike bi zalihe poduzetnik trebao imati? Odgovor na ovo pitanje uvjetovan je mnogim čimbenicima, primjerice: prirodom poduzetništva, organizacijskim ustrojem poduzetnika, fizičkim i vrijednosnim karakteristikama zaliha, pouzdanosti dobavljača zaliha i sl.

U cilju minimiziranja stanja zaliha sirovina, materijala, proizvodnje u tijeku, poluproizvoda i gotovih proizvoda, mnogi proizvodni poduzetnici uvode *just-in-time (JIT)* sustav zaliha. Sustav se upravo temelji na pravovremenoj nabavi sirovina u procesu proizvodnje i završetku proizvodnje upravo na vrijeme u cilju izvršenja postojećih narudžbi gotovih proizvoda.

Zalihe koje poduzetnik drži na skladištu u biti predstavljaju zamrznutu imovinu, odnosno novac. Posebice, ako su zalihe nabavljene od dobavljača i ujedno plaćene. Stoga je za ravnateljstvo (menadžment) poduzetnika od posebne važnosti da ih što prije uključi u pretvorbene tijekove na način kako je to shematski prikazano na slici 4.

Slika 4. Pretvorbeni tijekovi zaliha

Iz prikazane sheme⁶ (slika 4) može se zaključiti da se radi o sljedećim tijekovima troškova zaliha (troškovima kupnje, troškovima konverzije i ostalim troškovima) – u ozračju povijesnog troška – odnosno pretvorbenim tijekovima zaliha:

1. odljev novca – poslovna aktivnost, plaćeni predujmovi dobavljačima za nabavu zaliha – ulaganje u proces nabave zaliha – procesa nabave;
2. proces nabave zaliha je završen – nabavljene zalihe dovode se na sadašnju lokaciju – skladište i u sadašnje stanje – prihod procesa nabave.
Početak tijeka troška nabave – povijesnog troška (nabavne cijene). Ulaz (input) u pretvorbene tijekove zaliha – troškovi kupnje;
3. obračun plaćenih predujmova dobavljačima – poslije isporuke nabavljenih zaliha i u novčanim svotama ti zaliha;
4. odljev novca – poslovna aktivnost, plaćanje dobavljačima dospjelih dugova;
5. utrošak: sirovina, materijala, pričuvnih dijelova i inventarskih predmeta u proces proizvodnje;
6. proces proizvodnje je završen – proizvedeni gotovi proizvodi dovode se na sadašnju lokaciju – skladište i u sadašnje stanje. Završetak tijeka troška nabave – povijesnog troška (nabavne cijene) – uz povećanje za troškove konverzije i ostale troškove;
7. prodaja: gotovih proizvoda, trgovačke robe i nekretnina;
8. priljev novca – poslovna aktivnost, naplaćena potraživanja od kupaca.

Poduzetnički pothvati prezentirani u pretvorbenim tijekovima zaliha (točke 1, 3, 4 i 8) izravno utječu na solventnost poduzetnika, dok poduzetnički pothvati (točke 2, 5, 6 i 7) izravno utječu na likvidnost poduzetnika. Međutim, postoji opća povezanost između likvidnosti i solventnosti i/ili nelikvidnosti i nesolventnosti.

Poduzetnik koji je odredio poslovni ciklus jednogodišnjim razdobljem koje je jednako kalendarskoj godini tj. 360 dana, a zalihe sirovina, primjerice, vežu se 30 dana, ima godišnji koeficijent obrtanja zaliha 12 ($360 : 30 = 12$). Drugo je pitanje kako je s ostalim oblicima zaliha glede njihovog vremenskog vezivanja u pretvorbenim tijekovima. Poglavitito, koeficijent obrtanja zaliha veoma je važan pri procjenjivanju likvidnosti i solventnosti odnosno nelikvidnosti i nesolventnosti poduzetnika.

3. ZAKLJUČAK

Posjedovna dobra odnosno imovina, su pod stalnim utjecajem poduzetničkih pothvata koje čini poduzetnik te se bilježe određeni tijekovi.

Posebno naglašavamo: u pravilu se pretvorbeni financijski i materijalni tijekovi zaliha poduzetnika u vrijednosnom lancu **ne poklapaju**.

Prema tome, vrijednosno i materijalno motreno, poduzetnički pothvati temelje se na neprekidnim kružnim tijekovima posjedovnih dobara, odnosno imovine u okviru poslovnog odnosno poduzetničkog ciklusa.

LITERATURA

Anthony R., Reece J. (2004), RAČUNOVODSTVO. Financijsko i upravljačko računovodstvo, Naslov izvornika: ACCOUNTING PRINCIPLES, RRI Plus, Zagreb.

Braut R. (1967), Ekonomska analiza poslovanja poduzeća, I., II. i III. dio, skripta, Visoka privredna škola u Zagrebu, Zagreb.

Ekonomski leksikon (1995), Leksikografski zavod «Miroslav Krleža» i Masmedia, Zagreb.

Gerstner, P.(1933), Analiza bilance, Berlin, na Uskrs 1933.

⁶ Proklin P., Zalihe sirovina, materijala, pričuvnih dijelova i sitnog inventara (razred 3), u knjizi (skupina autora), Poduzetničko računovodstvo, III. izmijenjeno izdanje, Teb-poslovno savjetovanje d.o.o. Zagreb, Zagreb, 1999., str. 190.

- (2002), Hrvatski enciklopedijski rječnik, Novi Liber, Zagreb.
- (2005), International Financial Reporting Standards, IFRS Englisch-Deutsch, IDW, Düsseldorf.
- Klaić, B. (1978), Rječnik stranih riječi, Nakladni zavod MH Zagreb.
- Kohn F. (1937), Trgovački i pravni leksikon, Tisak građanske tiskare k.d. u Osijeku.
- Krajčević, F. (1975), ANALIZA POSLOVANJA organizacije udruženog rada, Informator, Zagreb, 1975.
- Krajčević F. (1961), Gegenstand und Problematik der angewandten Betriebsanalyse, Zeitschrift für Betriebswirtschaft, Nr. 5., Wiesbaden, Mai 1961.
- Lončarević B., Švaljek S., Faber Ž. (2000), Njemačko-hrvatski ekonomski rječnik, Wirtschaftswörterbuch Deutsch-Kroatisch, Faber & Zgombić Plus, Zagreb.
- (2006), Međunarodni računovodstveni standard 1, Prezentiranje financijskih izvještaja, Međunarodni standardi financijskog izvještavanja, Narodne novine br. 140, Zagreb, 23. prosinca 2006.
- Meigs & Meigs (1999), RAČUNOVODSTVO: Temelj poslovnog odlučivanja, Deveto izdanje, Naslov Izvornika – Accounting: The Basis for Business Decisions, Mate d.o.o., Zagreb, 1999.
- Milovan A., Hrvati najveći neplatiše, Jutarnji list br. 4150., 19.01.2010.
- Proklin, P. (1999), Hrvatski računovodstveni jezik – čežnja ili potreba, Hrvatski odbor za računovodstvo i računovodstvene standarde, RAČUNOVODSTVO, FINANCIJSKO IZVJEŠĆIVANJE, REVIZIJA, POREZI, TRŽIŠTE KAPITALA PREMA NOVIM RJEŠENJIMA OD 1.1.1999. GODINE, Zagreb.
- Proklin P. (1999), Zalihe sirovina, materijala, pričuvnih dijelova i sitnog inventara (razred 3), u knjizi (skupina autora), Poduzetničko računovodstvo, III. izmijenjeno izdanje, Teb-poslovno savjetovanje d.o.o. Zagreb, Zagreb.
- Proklin, P. (2006), Računovodstvo i gospodarska analiza u teoriji i praksi, Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek.
- Proklin P. (1971), Analiza kapaciteta cestovnog putničkog prometa, Privreda – časopis za privredna pitanja Slavonije i Baranje, Br. 7/71, Osijek.
- Proklin P. (1977), Analiza iskorištenja kapaciteta strojeva kao faktora proizvodnosti rada, Informator, Br. 2397., Zagreb, 26. veljače 1977.
- Proklin P., Analiza amortizacije i revalorizacije osnovnih sredstava, Informator, Br. 2611., Zagreb, 17. ožujka 1979.
- Vidović, A. (2006), Stečajni zakon, RRiF Plus, Zagreb, kolovoz 2006.
- Welsch G.A., Short D.G. (1987), Fundamentals of Financial Accounting, Fifth Edition, IRWIN, Illinois.